

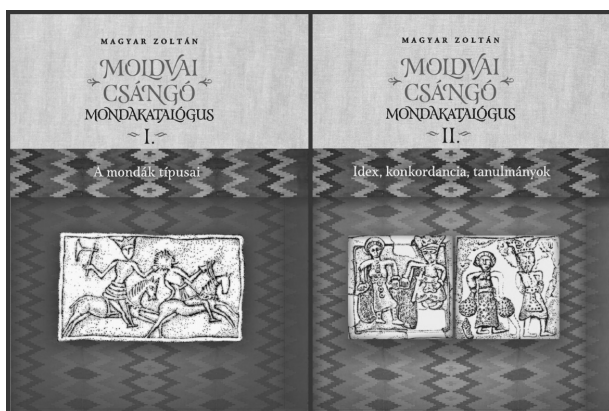
Halász Péter

„SZÁLL AZ ÉNEK, SZÁJRUL SZÁJRA...”

– Magyar Zoltán moldvai magyar mondakötete¹ –

Két hatalmas, ezer oldalt meghaladó terjedelmű kötetet tett az asztalunkra Magyar Zoltán néprajzkutató, a nemzetközi folklorisztikában az első olyan mondakatalógust, amely hatalmas adatbázis alapján, átfogó igénnyel mutatja be a moldvai magyar népcsoport által őrzött mondavilágot. A két kötet a magyar népi kultúra archaikus jellegű hagyományvilágának több évszázados, ha nem évezredek örökségét foglalja össze, egyesítve magában sok-sok nemzedék kulturális hagyatékát és teremtő képzeletvilágát. A moldvai magyarok mondáinak többsége az erdélyi magyar folklórban gyökerezik, innen vitték magukkal az elmúlt 6-700 esztendő során Moldvába költözésük, telepítésük, üldöztetésük vagy bujdosásuk idején.

Magyar Zoltán munkája elején megfogalmazza témája műfajának lényegét és moldvai sajátosságait: *„A monda eszenciája mindannak, amit egy nép, népcsoport vagy egyetlen település népe önmagáról, földrajzi környezetéről, múltjáról és mindennapi életére is ható vélekedésekről és*

1 Magyar Zoltán: *Moldvai csángó mondakatalógus I–II.* Budapest, 2022, Kairosz Kiadó.

jelenségekről – a népmesével ellentétben – igaznak gondol. A monda olyan kulturális 'komplexum', vagy inkább termék, amelynek tematikája szinte végtelen, és sokszínűsége központi jelentőségűvé teszi a népköltészetben.”

A monda egyik fontos tulajdonsága, hogy folytonos kölcsönhatásban van az úgynevezett „magas kultúrával”, ami a csángók esetében elsősorban a római katolikus vallás területén érvényesül, a kevés Erdélyből származó és az egy szem – Petrás Ince János – közülük kikerült pap, főként pedig a jó néhány közülük való, Kézdivásárhelyen tanult, általuk *deáknak* nevezett kántor révén valósult meg. Legalábbis amíg félre nem szorították őket a románosítás szolgálatába álló, Jászvásáron képzett papok. Sajátosan jellemző továbbá a moldvai magyar folklóranyagra, hogy – akárcsak a népdalkincsben vagy az utóbbi néhány évtizedig a díszítőművészetben – ritkán találkozhatunk köztük úgynevezett modern, „új stílusú” mondákkal. Ezért a szerző szerint mélyreható lokális és regionális jellegzetességükből fakadó tulajdonságaik miatt a különböző néprajzi csoportok kutatása nem nélkülözheti egy-egy tájegység mondahagyományának beható ismeretét. Mert *„a moldvai csángó mondahagyomány, noha számottevő mértékben hatott rá a középkor óta s kivált az utóbbi kétszáz évben a moldvai román népi kultúra, a magyar népi műveltség ez ideig még kellő mélységében meg nem ismert része. Olyan, a történelmi fejlemények és a telepések újabb és újabb hullámai által egymásra rétegződött hagyományanyag, amelyben a 19. századra a székelyes jegyek váltak meghatározókká, megőrizve, vagy magukba olvasztva a magyar népi kultúra (akkor még közkultúra) középkori rétegét is.”*

Miként csoportosítható a moldvai magyarok hatalmas mondaanyaga? Magyar Zoltán a moldvai csángó mondakatalógusának első kötetében tizenhat nagy tematikus csoportot különböztetett meg. Vannak a világmindenség, a természeti jelenségek, az ember, a különböző népek és tulajdonságaik, valamint az állatok és a növények keletkezésére „emlékező” eredetmagyarázó, népi biblikus történeteket tartalmazó, az első emberpárral, az özönvízzel, Jézus Krisztussal, az ördöggel és Szent Péterrel foglalkozó, úgynevezett apokrifek; továbbá történelmi hagyományokat, vallásos témákat, a bűn és a bűnhődés tanulságos összefüggéseit, a különféle kincsek elrejtését és megtalálását leíró, egyéb földrajzi és történelmi jellegű hagyományokat bemutató, a sorsot és előjeleit megidéző, a halállal és a halottakkal történt eseteket felelevenítő, a

túlvilágra, a természetfölötti lényekre és azok képességeire, mitikus állatokra és növényekre vonatkozó képzeteket tartalmazó, végül különböző hiedelmekről, hiedelemtörténetekről és a mindennapi mágia jelenségeiről szóló mondák. A kötet végén található az 584 tételből álló bibliográfia és a használt rövidítések jegyzéke.

A mondakatalógus II. kötetének első részében találjuk a tudományos mondakutatás számára rendkívül fontos motívumindexeket, továbbá a moldvai csángó mondák típusait és motívumait, valamint a magyar és nemzetközi mesetípusok konkordanciajegyzékét és az ezekhez tartozó rövidítéseket. Ezt követi a folklórtudományos szakismeretekkel talán kevésbé rendelkező olvasók érdeklődésére valószínűleg leginkább számot tartó, az első kötet nyersanyagszerű adattárára alapozó, a moldvai csángómagyarok mondahagyományát bemutató, elemző, értelmező, *A moldvai csángók mondahagyománya* címet viselő fejezet. Erről fogok a *Székelyföld* érdeklődő olvasói számára részletesebben beszámolni.

Magyar Zoltán szerint „*A Keleti-Kárpátok és a Prut folyó közé eső nagytáj egyike a magyar népi kultúra legfontosabb vidékeinek*”, hiszen Moldova területén szórványosan a honfoglalásunk előtt is éltek, utána is élhettek magyarok, ugyanis ez a vidék a magyarság korábbi szálláshelyének, Etelköznek a legnyugatibb nyúlványa. Azt pedig ma már nagy biztonsággal kijelenthetjük, hogy a moldvai magyarságnak a legkorábbi rétege a 13. századtól datálódik. Erről a 18. század végétől egyre gyakrabban a csángó jelzővel is ellátott, vagy főnévként használt kifejezéssel illetett csoportjáról a szerző úgy ír, mint ami „*a magyarságtól nyelvi, művelődési tekintetben részben már eltávolodott, de a románságba nem integrálódott moldvai magyarokat jelöli*”.

Rendkívül értékes ebben a fejezetben a történelmi áttekintés, amiből fontos eseményként emelkedik ki Lackfi András székely ispán, Lajos király parancsára indított, 1345. évi hadjárata, amelynek eredményeként felszabadította Moldvát a tatár uralom alól, s ezt követően indulhatott el az erdélyi magyarok nagyobb arányú keletre és a balkáni vlahok északra tartó vándorlása.

A középkori magyarság számbeli súlyát és jelentőségét mutatják a katolikus egyház moldvai püspökségalapításai: a milkói (1227–1375), a szeretvásári (1370–1440), a moldvabányai (1420–1525) és a bákói (1510–1574?), ez utóbbi 1644-től a lembergi érsekség alá tartozott, ugyanis Magyarország erdélyi részének nagyobb részén a protestáns

vallások terjedtek el. Jórészt ennek következtében nyilvánította 1622-ben a Vatikán missziós területté a 15. század végétől török hódoltság alá kerülő Moldvát, s közvetlenül a Propaganda de Fide igazgatása alá rendelte. *„A Vatikán fő célja – mutat rá Magyar Zoltán – az ortodoxokkal szembeni térnyerés volt, amit a 17. századtól mindinkább a római katolikus hívek elrománosítása révén kívántak elérni.”* Ezt a napjainkig tartó folyamatot a 17–19. században elsősorban olasz és lengyel misszionáriusokkal, azt követően pedig a csángó gyermekekből románokká nevelt papokkal igyekeztek megvalósítani. Jól foglalja össze a moldvai népeletre vonatkozó tudásunkat a szerző, amikor azt írja, hogy: *„A moldvai csángómagyarok kulturális állapotát két tényező befolyásolta: (...) a számottevő román hatás, ami nagyságrendekkel nagyobb, mint bármely más népcsoportunk esetében, másrészt példátlan archaizmusuk, ami páratlan a magyar nyelvterületen.”* Továbbá: *„Az anyanyelvű iskoláztatás hiánya miatti nagyfokú analfabetizmus, a magyar nyelvű vallásgyakorlat fokozatos beszűkülése és a 20. század közepéig az urbanizációs háttér hiánya mind a kulturális magába zárkózásukat növelte.”*

Magyar részletesen ismerteti a moldvai csángó szövegfolklórra vonatkozó kutatások történetét. Kiemeli a kolozsvári Faragó Józsefnek az 1950-es években közölt megállapítását, miszerint a *„magyar nyelvterületen a legarchaikusabb, a legelőbb, leginkább változatgazdag, interetnikus vonatkozásokban is bővelkedő hagyományanyagot sikerült feltárnia, mintegy tízszeresét annak, mint amit Petrás Incze János óta sikerült, noha a gyűjtéseknek 1990-ig alig tizede jelent meg, de aztán az ezredfordulótól felgyorsult a gyűjtött anyag közlése. Számottevő mese- és mondaanyagot gyűjtött Kovács Ágnes és Hegedűs Lajos. Az 1940-es években Moldvából Magyarországra települt mintegy másfélszáz székely családban 68 mesélőt találtak, de számításuk szerint legkevesebb 100 van, sőt az sem lehetetlen, hogy még ennél is több. Hegedűs Lajos 97 mesét vett hanglemezre, Kovács Ágnes 124-et jegyzett le; s másokkal együtt a lejegyzett mesék száma meghaladta a 250-et”*. Magyar Zoltán véleménye szerint a mondakatalógus típus- és motívumindexe – szédítő mennyisége ellenére – sem lehet teljességre törekvő adatbázis. De megtudjuk tőle, hogy hamarosan digitalizálva lesz a Moldvai Csángó Szövegfolklór Archívum teljes anyaga, s ezzel lehetőség nyílik a további alkalmazásokra.

Feltételezhető, hogy Moldva középkori eredetű katolikus telepein olyan folklórhagyományok sokasága létezhetett, amelyeket a 18–19.

században érkezett székely telepések nem ismertek. *„A moldvai magyarok mondahagyományának markáns tájspecifikus csoportját alkotják ön-reflexív módon a történeti eredethagyományok is, amik jelentős átfedést mutatnak az 1764. évi madéfalvi vérengzés meneküléstörténetével.”* A mitikus előidőkről több évszázados, szájhagyományban öröklődött folklórhagyomány, Moldva folyóinak medrét létrehozó, a Szeret folyónak nevet adó Szent László királyunk, akihez a Magyar Királyság keleti határának és egykori határórláncolatainak történelmi emléke, a Száraz-Szeret mondané is kötődik. A Száraz-Szeret keletkezését a moldvai magyarok hagyománya már a 15. századtól Szent Lászlóhoz köti, bár én Diószénben hallottam olyan vélekedést is, hogy *„a magyarok elcsapták a méheket, s ameddig repültek, ott lett a határ”*. Két szent királyunk, Istvánon és Lászlón kívül csak a csángómagyarok által Nagyestánként emlegetett Ştefan cel Mare moldvai fejedelem alakja *„terebélyesedett mondanéorré a nép történelmi emlékezetében”*. Nem csodálkozhatunk rajta, hogy az írástudatlan, a szóbeliség világában élő csángók képzeletében Szent István király és Nagy István fejedelem emlékezete olykor összemosódott, amint azt Kallós Zoltán Lujzikalagorban hallotta egy vak férfitől.

Mai ismereteink szerint a magyar mondavilág néhány narratíva-típusa csakis Moldvához köthető. Ilyen a katolikusok húshagyatjának valamelyik szent királyunk – általában Szent László, de Románvásár környékén inkább Szent István – kérésére néhány nappal későbbre tétele; Mátyás királlyá választásának csak innen ismert körülménye, valamint a Mátyás talányát megfejtő lány motívuma. Ilyenek továbbá a kizárólag Moldvából ismert Szent András-napi farkas történetek, továbbá a ház küszöbe alatt sírdogáló, vagy a kútban vartyogó keresztleetlen gyermekek esete. Nem mehetünk el szótlánul a mondabeli Mátyás király és István vajda viselt dolgai közti hasonlóságok mellett. Ilyen nemcsak szerelmi kalandjaik számossága, de a szinte azonos részletek hasonlósága is, mint a vízkérés, a korszóba pottyantott gyűrű, a jeles helyek névadásban játszott szerepük, a török elleni diadalmas hadakozások, de még a diadalmas csatáik helyére épített templomok mondái is. Aztán itt vannak még az álruhában történt cselekedeteik, és természetesen még előkerülhetnek további párhuzamok is, hiszen a Ştefan cel Maréhoz kapcsolódó hagyománykör monografikus igényű feldolgozását ez idáig még nem végezték el.

Nem kerülték el Magyar Zoltán figyelmét a 20. században született, s talán még most is élő *lészpedi szent leány* viselt dolgai sem, amelyek az Árpádok koráig visszanyúló mondai elemeket is tartalmaznak. Bosnyák Sándor tanulmánya, Moldován Domokos filmje, Kóka Rozália könyvei idézik meg a kezdetben *halottlátóként* ismert, elveszett állatok, tárgyak megtalálásának képességével mutatkozó személyt, majd vallásos látomásai, végül igehirdetői és gyógyító szerepköre révén elhíresült alakját és tevékenységét. Aki körül aztán egyre inkább elfogyott a szűkebb és tágabb hagyományos igény. Mint a mondatutató írja: *„János Ilona alakja, képzeletvilága rég letűnt korok évszázadokon átívelő és a moldvai csángó szájhagyományban még a 20. században is organikusnak tűnő jelensége”*.

Megérdemel egy bekezdést ebben az ismertetésben Csíksomlyó moldvai csángó folklórban megjelenő mondavilága is, hiszen a moldvai csángók magyarságtudata és katolikus vallásuk megtartásában, vagy mondjuk inkább úgy: vallásuk, anyanyelvük és magyarságtudatuk vesztésének lassításában a 16. század óta jelentős szerepe volt és van a csíksomlyói ferencesek által szervezett búcsúknak. Ez a kapcsolat a 20. század közepe óta elsősorban fontos és látványos elemére, a pünkösdi szombatján tartott nagymisére, valamint 1990 óta a csobotfalvi Szent Péter és Pál-plébániatemplomban a Moldvából érkezettek számára bemutatott „csángó misére” összpontosul, valójában azonban ennél sokkal mélyebb, az évszázados kapcsolatban gyökerező eseményt jelent. Emlékszem, még a legsötétebb időkben is, amikor csak lopva, titkos erdei utakon jöhettek Moldvából egy-egy somlyói búcsúba, az 1960-as, '70-es, '80-as években úgy beszéltek erről a csodás élményükről, hogy életük során ez vagy az az esemény időben a *somollói búcsúba járásuk* előtt vagy után történt. Magyar Zoltán könyvében a csíksomlyói búcsú moldvai kapcsolataival csaknem félszáz Moldvában (Bákó vidékén) és hét Gyimesben lejegyzett mondaszöveg foglalkozik. Többségük *„a pünkösdi szombati kikerülésről és a vasárnap hajnali napba nézésről”* szól, bár ez utóbbi jelenség napjainkra *„részben turistalátványossággá vált és egyre kevesebb csángó résztvevője van”*. Pedig 1990-ben még fényképeztem a Kis- és a Nagysomlyó közti nyeregben lévő keresztnél olyan napfeljöttére várakozó csoportot, amelynek valamennyi tagja moldvai volt.

Bákótól délre több csángómagyar faluban ismert a kalandos úton megtalált kincsből meggazdagodott Fodor család valós esetből folkló-

rizálódott mondája. Helynévgyűjtéseim során magam is találkoztam Klézsén, Forrófalván és Somoska környékén, sőt még az 1940-es években a moldvai Pokolpatakról a Baranya megyei Egyházaskozárra menekült Dávid Illésnéől is hallottam a nagypataki temetőben nyugvó Fodor András/Márton történetét. Talán nem fogják önzésnek tekinteni a Kedves Olvasók, ha ezzel a magam gyűjtötte szerencsésen végződő kincses esettel mutatok be egy „mondába illő” moldvai történetet, amire egyébként Magyar Zoltán is hivatkozik könyve első kötetének 309. oldalán. A 19. században született Fodor Márton véletlenül hallott a klézsei Háromárok fejiben elrejtett kincsről, s ezt kalandos körülmények között szerezte meg. *„Nem is olyan rég, kétszáz éve sincs, ennek a Fodor Mártonnak volt egy pár lova. S hát olyan szegény ember volt, milyen volt, s ő abból élt, a fuvarosságból. Járt fuvarozni le Galacba. Nagypataki születésű volt, de itt élt Klézsében. Ment akkor es valami fuvarba, s nem tudom milyen pontba ért, hogy immár a lovakat megpihentette, s ő es megebédelt egy vendéglőben. A lovaknak ennik adott, bément, s ott le volt ülve egy asztalhoz nem tudom hány ember, s beszéltek. Magyarul beszéltek, hogy az oláhok ne értsék, s ez a Fodor Márton kihallgatta, hogy mit beszélnek. S azt beszéltek, hogy ilyen s ilyen helyt, a Háromárok fejiben van egy nagy bikkfa, s az a bikkfa odus. S az teli van aranyval, meg van rakva aranyval. Ők tizennégyen tartoznak hejza, s ők fölesküdték, hogy azt az aranyat nem veszi ki egy es, míg ott nem lesznek mind a tizennégyen. S abból a tizennégyből meghalt egy, s hát ők nem bírják kivenni az aranyat. S ez a Fodor Márton ügyelte a beszédet, s nem még ment Galacba a fuvarba. Jó kemény lovai voltak, s akkor nem volt ilyen ráf a kocsikon, hanem – úgy mondták – fatalpú kerekek voltak, nagy vastag kerekek, de ráf nem volt rajtuk. No, megtért, s fogta hajtani a lovakat, nyárba volt, s mikor Újfaluhoz elért, megdöglött az egyik ló, addig hajtotta. Nem törődött vele, a lovat otthagya az út mellett, s ment elé haza egy lóval. S mikor hazaért, az asszony elkezdett sírni, mert ott nem láttak olyant, hogy valaki menen a kocsiival s egy lóval. Hát az asszony sírni fogott, hogy immár mi lesz velük, miből élnek meg, mert ők az után éltek, meg minden...*

– Ne is törődj velük – mondja az ember –, tedd föl az üstöt málénak, s főzz málét, mert éhes vagyok, s aztán menünk gombászni.

Az asszony sírt:

– Neked van szüved, hogy menj gombászni, mikor a ló megdöglött!?

– Ne is törődj vele.

No, hazahordták azt a sok pénzt, s az ember mindjárt fogott gyarapodni, mindjárt fogott gazdagodni, mindjárt ezt vett, mindjárt azt vett. Megvette azt az erdőt, akkor megvette azt, hol ilyen szőlők voltak, s dézsmára adta ki az embereknek azokat a régi fajta szőlőket. No, hát gazdagodtak, gazdagodtak... De az öreg nem hagyta el a csángós ruhát, mezítláb járt s gatyában, hosszú ingben. Hanem a fia, az immár úriasan járt, s akkor még az unokája es, Fodor Mihály, kivette vót még a Paphegyin es árendába azt a szőlőt az újfalusi határban. Erőst meggazdagodtak...”

Magyar Zoltán szerint ez a kincs-mondatípus – a kihallgatott haramiák nyomán kapott kincs – moldvai specifikum, csakis a moldvai hagyományban ismert.

A *szépasszonyok* hiedelemalakja is jellemzően az erdélyi székely és a moldvai székelyes csángó folklórrepertoár szereplője. „A magyar nyelvterületen kelet felé haladva – írja Magyar Zoltán – a hiedelemvilág egyik legtöbbet emlegetett szereplőjévé lép elő a tündérként és boszorkányként egyaránt értelmezhető szépasszony, olyan sajátos képzetkört képviselve, amely kulturális karakterét tekintve dél és kelet felé mutat, a balkáni hiedelemrendszer olyan földrajzi nyúlványaként, amely elé gátat a Kárpátok hegyvonulata nem, csak a »nyugatias« városi kultúra emelt. (...) Markáns különbözőséget jelent azonban, hogy a Kárpátoktól délre és keletre a kora újkorban nem folytak boszorkányperek. A különféle gyógyítók, látók, mediátorok² – sokszor nyugati keresztény társaikhoz hasonló funkciókkal – nem váltak közellenséggé, hanem betagozódtak egy-egy faluközösség lokális társadalmába, s lelki, fizikai szükségleteket elégítettek ki.” Úgy tűnik, hogy a moldvai magyarok szépasszonya is kevésbé ellenszenves hiedelemalak a boszorkánynál, nemcsak „ránézésre”, hanem az emberekkel való kapcsolatában is. Valóban, mintha a tündér és a boszorkány közti átmenetet jelentő hiedelemlények lennének. Megjelennek a forgószélben és szétszórják az összegyűjtött szénát, elváltják vagy megszoptatják a magára hagyott bubát, elragadnak és tudatvesztésig táncoltatnak egy-egy embert, vagy rogyásig lovagolják a lóvá tett, talán éppen felőlük álmódzó legényt. Sok bosszúságot okoznak a népeknek, de nem nehéz ellenük védekezni szenteltvízzel, lópatkóval vagy lókoponyával.

A természetfölötti tudással és képességgel rendelkező emberek egy csoportját a moldvai magyarok általában *ellátó* névvel illetik, s míg

2 mediátor: elfogulatlan közvetítő

ezek funkciói nyugatabbra rendszerint jobban elkülönülnek, mondhatni szakosodnak a különböző szerepekre (tudós, néző, látó, jós, halottlátó), a Kárpátok keleti oldalán élő magyarok körében ugyanaz a személy gyakran több mágikus feladatot is elláthat. Moldvában még a 20. században is tucatnyi ellátó került a néprajzkutatók látókörébe. Legtöbbjüket testi nyomorúság és anyagi szegénység, ezzel szemben különös érzékenység, mondhatni lelki gazdagság jellemez. A hagyományos világban élő közösségek számos virtuális szükségletét elégítették ki, mint elhalt hozzátartozóikhoz való üzenetközvetítés, gyarló emberek vallásos életre térítése, rózsafüzérrel történő gyógyítás, elragadtatott állapotukban tapasztaltak nyomán a túlvilágról való tájékoztatás. Talán legismertebb közülük a már említett Jánó Ilona, a lészpedi szent leány. A velük kapcsolatos hiedelemmondává csiszolódott, folklorizálódott történetek jelentős helyet kapnak Magyar Zoltán mondakatalógusában.

A szerző gondot fordított rá, hogy az olvasó viszonylag könnyen eligazodhasson a katalógusban. A folklóranyagot a moldvai magyar nyelvterület három régiójára csoportosítva mutatja be és elemzi: Románvásár vidéke, Bákó vidéke, valamint a székelyes csángók, akik elsősorban a Tatros, az Ojtoz és a Tázló völgyét népesítik. Bölcsen külön „moldvai csoportba” helyezi a térség már csak emlékekben létező középkori magyarságának különböző helyekről származó műveltségi hagyatékát, így sikerült egységes látókörbe helyeznie a moldvai csángó magyar mondavilág térben és időben szétszóródó elemeit. A katalógus könnyebb használata érdekében az adatok a táji beosztáson belül időrendben is megtalálhatók. Ugyancsak a tudományos célú használatot könnyíti a második kötetben található motívumindex, amihez további segítséget ígér a katalógus közeljövőben hozzáférhetővé váló elektronikus változata. Ezenkívül reménybeli ígéretről is olvashatunk „egy többkötetes szövegfolklór-antológia összeállítására is, ami reprezentatív összeállítást ad majd a moldvai magyar mondavilágból”. Ez talán hamarosan világnyelven is hozzáférhető lesz, mintaként szolgálva a világ folkloristái számára.

Magyar Zoltán moldvai csángó mondakatalógusa hatalmas anyagot ölel fel, noha korántsem tekinthető teljesnek. Nemcsak azért, mert a recens, vagyis az élő anyag összegyűjtése gyakorlatilag egyetlen, hatalmas munkabírással rendelkező ember, időnkénti segítőkkel meg támogatott teljesítménye, s a témába vágó közlések, kéziratok anyagá-

nak összegyűjtését is elsősorban maga végezte, ha nem is intézményi háttér nélkül, de csak alkalmi segítőkkel és – tudomásom szerint – nem szervezett munkacsoportban. A mondaanyag összegyűjtése mellett hatalmas munka lehetett a mondavilág motívumok szerinti elrendezése is. Bőségesen van tehát még nem csak tallózni-, de aratni- és begyűjtenivaló is a moldvai csángómagyarok halványodóba fordultan is gazdag mondatermő mezein. Hogy mást ne mondjak, a száz esztendővel ezelőtti „Nagy Verekedést” követő földosztáskor a csángóság szétszórását célzó, Románvásár környékén kelet felé, Bákó környékéről dél felé (Foksány és Galac környéke) irányuló telepítések körülményei, aztán a „Másoccori Verekedés” idején, a bukovinai székelyek Magyarországra menekítéséhez Moldvából csatlakozni tudó diószéni, klézsei, lábnyiki, lézpedi, magyarfalui, pokolpataki, pusztinai, szerbeki magyarok szívderítő, vagy éppen szívszorító, de a szóbeliségben nemzedékeken át szájról szájra érlelődve, mára már – jó borként – mondává nemesedett történetek. El egészen a német és az orosz katonaság Moldván futótűzként átcsapó pusztításaiig, a kollektívek szervezése és működtetése idején elkövetett törvényességek és törvényteleniségek megéléséig, amelyeknek emlékeiből napjainkban válnak egyre mondaszerűbb történetek. Nem kell, nem kellene tehát egyre inkább a könnyen halasztható, sokszor hajuknál fogva előszedett elméletekkel tölteni a drága időt, hanem bele kell eresztetni a tóba a tudományos érdeklődés hálóját, mielőtt még kiszáradna az a tó. Megfogadva Kodály Zoltán intelmét, mely szerint *„egyetlen valós adat többet ér száz megalapozatlan elméletnél”*.

Magyar Zoltán monumentális, tudományos igényességében példamutató, ugyanakkor közérthető munkájával a Moldvában élő és a nyelvvesztés folyamatának talán végső, de mindenképpen előrehaladott szakaszába jutott magyar népcsoportnak állít emléket. Szándéka szerint *„olyan néprajzi kézikönyv formájában, amely a nemzetközi folklórisztikában is egyedülálló azáltal, hogy e régió (népcsoport) mondavilágának nem csupán egy-egy szegmensét, hanem teljes műfaji spektrumát felöleli.”* Micsoda távlatok nyílnak meg a Kárpát-medence más tájegységeinek kutatói és gyűjtői számára a magyar, vagy akár a más nemzetiségű etnikumok mondahagyományainak bemutatása és összehasonlító elemzése számára, ami – legalább részben – visszavezetheti a folklórtudományt a túlsúlyosan elméleti területekről a nem kevésbé rejtelmes „való világ”-ba.

Jelképnek is felemelő, hogy a „nemzetközi folklorisztika első, műfaji tekintetben teljes körű mondatakatalógusa”-nak nyersanyagát a Domokos Pál Péter által „a világ legelfelejtettebb”, mára talán inkább – önhibáján kívül – a „legtöbb félreértést gerjesztő kisebbségének” nevezhető, sokat szenvedett népcsoportunk szóbeli tudása őrizte meg a magyar és az emberiség műveltsége számára.

Magyar Zoltán a moldvai magyarok történelmével foglalkozó írástudók közül azokhoz tartozik, akik nem olykor légből kapott elméleti feltételezésekkel, hanem valós értékek szakszerű összegyűjtésével, új jelenségek és felismerések közreadásával szaporítják a témába vágó közlemények számát. Könyvének méltatásakor végezetül nem állhatom meg, hogy ne valljam be: meghatódva találkoztam Zoltán könyvének számos helyén azokkal az általam több mint fél évszázad alatt Moldvában gyűjtött és itt-ott közölt adatokkal, amelyekre jártomban-keltemben, különböző témakörök után érdeklődve találtam. Egy „önkéntes”, vagyis amatőr néprajzgyűjtő számára aligha lehet szebb jutalom, mint mikor azt tapasztalja, hogy a sokszor talán vak tyúkként talált szemeket, a tudomány tanult tudósa milyen gondosan illeszti be a moldvai magyarok mondavilágából épített, lenyűgöző mesepalotába.

Határok, 2048

(50 x 70 cm, papír, vegyes technika)